

W.V.O.Quine

STVARI I NJIHOVO MJESTO U TEORIJAMA¹

Naš govor o vanjskim stvarima, naše istinsko poimanje stvari, samo je konceptualni aparat koji nam pomaže da predvidimo i kontroliramo okidanje naših čulnih receptora u svjetlu prethodnog okidanja naših čulnih receptora. Okidanje, prvo i posljednje, je sve što moramo nastaviti da činimo.

Govoreći o tome, govorim također o vanjskim stvarima, naime o ljudima i njihovim nervnim završecima. Dakle, ono što govorim odnosi se posebno na ono što govorim, i nije zamišljeno kao skeptično. Ne postoji ništa u šta bismo mogli biti sigurniji od vanjskih stvari - nekih od njih, svakako - drugih ljudi, štapova, kamenja. No ostaje činjenica - činjenica sâme znanosti - da je znanost konceptualni most našeg vlastitog stvaranja, koji povezuje čulnu stimulaciju sa čulnom stimulacijom; nema ekstračulne percepcije.

Htio bih sada razmotriti kako ova operacija premoštavanja funkcionira. Šta znači pretpostaviti vanjske predmete? A šta je s pretpostavljanjem predmeta apstraktne vrste, kao što su brojevi? Kako nam predmeti

¹ Tekst je preveden iz knjige W.V.O.Quine: *Theories and Things*. Second printing, 1982. pp. 1-24.

* Bilješka autora: Riječ je o revidiranoj i osnaženoj verziji eseja "What is it all about?", koji je prvi put objavio United Chapters društva Phi Beta Kappa u časopisu *American Scholar*, zima 1980-1981. Taj je esej bio Gail Caldwell Stine Memorial predavanje koje sam održao na koledžu Mount Holyoke u aprilu 1980. i ubrzo nakon toga na Sveučilištu Oakland u Michiganu, Sveučilištu Uppsala u Švedskoj i Sveučilištu Islanda. Sadržaj je uglavnom izveden iz dva od četiri moja predavanja o Immanuelu Kantu (Sveučilište Stanford, februar 1980) i razvio se iz predavanja koja sam dao deset do dvanaest mjeseci ranije u Tallahassee, Ann Arbor, Berkeley, Los Angeles, Madison, Louvain-la-Neuve, Aix-en-Provence i Collège de France pod naslovima "How and why to reify" i "Les étapes de la réification". Sadašnja verzija sadrži značajne odlomke iz triju drugih publikacija: "Whither physical objects?" (*Boston Studies in the Philosophy of Science*, vol. 39, pp. 497-504, autorska prava © 1976, D. Reidel Publishing Co., Dordrecht, Holland), "Facts of the matter" (R. Shahan, ed., *American Philosophy from Edwards to Quine*, Norman: University of Oklahoma Press, 1977) i "The variable and its place in reference" (Z. van Straaten, ed., *Philosophical Subjects: Essays Presented to P. F. Strawson*, Oxford: Oxford University Press, 1980). Dijelovi su izvučeni i iz mojih odgovora kritičarima u tri časopisa koji su sada u štampi: *Sintaxis* (Montevideo), the *Southwestern Journal of Philosophy* and *Midwest Studies in Philosophy*.

obje vrste pomažu u razvijanju sistematskih veza između naših čulnih stimulacija?

Pretpostavljanje predmeta je mentalni čin, a mentalne činove je notorno teško fiksirati - ovog je teže fiksirati od većine drugih. Malo se može učiniti na putu praćenja misaonih procesa, osim kada im možemo pridodati riječi. Jer nešto objektivno u šta možemo zabiti naše zube moramo popratiti riječima. Riječi ionako većinom prate misao, i to samo onda kada se misli izražavaju riječima možemo ih odrediti.

Ako skrenemo našu pozornost na riječi, onda ono što je bilo pitanje pretpostavljanja predmeta postaje pitanje verbalne *referencije* na predmete. Pitati u čemu se sastoji pretpostavljanje predmeta sastoji se u pitanju u čemu se sastoji *referiranje* na predmet.

Referiramo upotrebljavajući riječi, a ove učimo kroz više ili manje zaobilazno povezivanje sa stimulacijama naših čulnih receptora. Povezivanje je direktno u slučajevima kada je riječ naučena ostenzivno. Na taj način dijete uči samostalno koristiti riječ 'mlijeko', ili da se slaže ako je riječ u formi pitanja, u vidljivoj prisutnosti mlijeka; također samostalno koristiti riječ kako bi potaknuo prisutnost mlijeka.

Mehanizam u takvom slučaju je relativno jasan i jednostavan, kao što psihološki mehanizmi djeluju. To je uvjetovanje odgovora. Međutim, nazvati ga objektivnom referencijom je preuranjeno. Učenje izraza 'mlijeko' na ovaj način, izravnom povezanošću s odgovarajućim stimulacijama, u načelu je isto kao i učenje rečenice 'Vjetrovito (je)' ('It's windy') ili 'Hladno (je)' ('It's cold') ili 'Kiši' ('It's raining') izravnom povezanošću s odgovarajućim stimulacijama. Mi smo u našoj odrasloj ontološkoj sofisticiranoj prepoznali riječ 'mlijeko' kao referiranje na neki predmet, supstancu, dok smo manje spremni izdvojiti predmet referencije za 'Vjetrovito (je)' ili 'Hladno (je)' ili 'Kiši'. To je kontrast koji moramo konačno analizirati ako želimo postići zadovoljavajuću analizu onoga što smatramo objektivnom referencijom; i to nije kontrast koji smeta u primitivnoj fazi učenja pomoću ostenzije. Riječ 'mlijeko', kada se izgovori prilikom prepoznavanja ili kada se izgovori u formi upita i pristanka, najprije se može smatrati rečenicom jednakom s 'Vjetrovito (je)' ili 'Hladno (je)' i ostalim; to je kao da se kaže 'Mlijeko (je)' ('It's milk'). To je rečenica od jedne riječi. Svi ovi primjeri su *prigodne* rečenice, u nekim prigodama izgovaranja istinite i lažne u drugima. Mi smo uvjetovani da pristanemo na njih pod odgovarajućom stimulacijom. Još nema razloga da se u njima pročitaju bilo kakve referencije na predmete.

Shvatanje rečenica kao primarnih u semantici, i imena ili drugih

riječi kao zavisnih od rečenica u njihovom značenju, plodna je ideja koja je možda počela s teorijom fikcija Jeremyja Benthama.² Ono što je Bentham primijetio je da ste potpuno adekvatno objasnili bilo koji izraz ako ste pokazali kako se svi konteksti u kojima ga namjeravate koristiti mogu parafrazirati u prethodno (formulisano) razumljivom jeziku. Kada se to prepozna, filozofska analiza pojmova ili eksplikacija izraza dolazi do svoje svrhe. Rečenice se vide kao primarno spremište (rezervatorij) značenja, a riječi se uzimaju kroz dobijanje njihovog značenja njihovom upotrebom u rečenicama.

Prepoznavanje rečenica kao onog što je primarno nije samo ubrzalo filozofsku analizu; također nam je dalo bolju sliku o tome kako se jezik zapravo uči. Najprije učimo kratke rečenice, zatim hvatamo smisao različitih riječi kroz njihovu upotrebu u tim rečenicama, a zatim na toj osnovi uspijevamo shvatiti duže rečenice u kojima se te iste riječi ponavljaju. Sukladno tome, razvoj koji vodi od čulne stimulacije do objektivne referencije treba promatrati kao početak s izravnim uvjetovanjem jednostavnih prigodnih rečenica do stimulativnih događaja, a napredovanje kroz stupnjeve još jasnije se može identificirati s objektivnom referencijom. Moramo još razmisliti o tome kakva bi bila razlikovna obilježja tih daljnjih faza.

Sve dok se riječ 'mlijeko' može opisati kao prigodna rečenica u paru sa 'Kiši.', sigurno se ništa ne dodaje ako se kaže da je to ime nečega. Ništa se zapravo ne kaže. Slično kao i za 'šećer', 'voda', 'drvo'. Slično je čak i za 'Fido' i 'Mama'. Mi bismo dokono izjavljivali da postoje označitelji za riječi, izmišljotine, sjenke, jedan komad: privjesci, koji služe samo kao privremeni označitelji izraza čija će se upotreba kao prigodnih rečenica nastaviti kao i prije.

Izgled se mijenja kada se pojave riječi koje individualiziraju: riječi poput 'stolica' i 'pas'. One se razlikuju od dosadašnjih primjera u složenosti onoga što se mora naučiti. Za ovladavanje bilo kojom od ovih prethodnih riječi, sve što je bilo potrebno je bila sposobnost da se položi istinito-lažno test s obzirom na tačke ili susjedstvo uzetim jedno po jedno. U slučaju Fide ili mlijeka samo je pitanje o tome koje su vidljive tačke na Fidi ili na mlijeku i koje nisu. S druge strane, da bi ovladao 'psom' ili 'stolicom', nije dovoljno biti sposoban prosuditi svaku vidljivu tačku da li je na psu ili na stolici; također moramo saznati gdje se jedan pas ili stolica (u percepciji) gube / okončavaju, a drugi ulaze (u percepciji).

² Vidi članak 7 u nastavku.

U slučaju takvih riječi, individualizirajućih, ideja objektivne referencije čini se manje trivijalnom i supstancijalnijom. Riječ ‘pas’ uzeta je da označi svaku od mnogih stvari, svakog psa, i riječ ‘stolica’, svaku stolicu. To više nije besposleno dupliciranje jedan-na-jedan, zrcaljenje svake riječi u predmetu zamišljenom za tu isključivu svrhu. Stolice i psi su neodređeni po broju i pojedinačno, u najvećem dijelu, bezimeni. ‘Fido’ - Fido princip, kako ga je Ryle nazvao, transcendiran je.

Međutim, taj kontrast između individualizirajućih riječi i prethodnih riječi ne može se otkriti sve dok ne postane dostupno sljedeće sredstvo: predikacija. Kontrast se javlja samo kad smo u mogućnosti usporediti predikaciju ‘Fido je pas’ s predikacijom ‘Mlijeko je bijelo’. Mlijeko je bijelo, a svodi se na jednostavnu činjenicu da kad god pokažeš na mlijeko, pokazuješ na bijelo. Fido-ovo bivanje psom ne svodi se na jednostavnu činjenicu da kad god pokazuješ na Fida, pokazuješ na psa: to uključuje to ali i više od toga. Kad god pokazujete na Fido-ovu glavu, pokazujete na psa, a ipak se Fidoova glava ne može smatrati psom.

Upravo na taj suptilan način predikacija stvara razliku između individualizirajućih izraza i drugih. Prije predikacije, riječi kao što su ‘pas’ i ‘stolica’ ne razlikuju se ni na koji način od ‘mlijeko’ i ‘Fido’; oni su jednostavne prigodne rečenice koje navode, ravnodušno, prisutnost mlijeka, Fida, psa, stolice.

Prema tome, može se osjetiti da se pojavila referencija koja se pojavila kada smo uzeli da predičiramo pojedine izraze, kao u ‘Fido je pas’. ‘Pas’ se onda kvalificira kao generalni izraz koji označava svakog psa, i nakon toga, zahvaljujući opet predikaciji ‘Fido je pas’, riječ ‘Fido’ konačno dolazi do singularnog izraza koji označava jednog psa. S obzirom na analogiju ‘Mlijeko je bijelo’ sa ‘Fido je pas’, postaje prirodno promatrati riječ ‘mlijeko’ isto kao i singularni izraz koji imenuje nešto, ovaj put ne tijelo, već supstancu.

U knjigama *Word and Object* i *The Roots of Reference* razmišljao sam o tome kako učimo individualne izraze, predikaciju i razne daljnje osnove našeg jezika. Neću ići dalje u to, nego ću vas samo podsjetiti na neke od ovih daljnjih bitnih stvari. Zajedno sa singularnom predikacijom, kao u ‘Mlijeko je bijelo’ i ‘Fido je pas’, želimo upotrebljavati pluralnu predikaciju: ‘Psi su životinje’. Zajedno s monadičkim generalnim izrazima, štoviše, kao što su ‘pas’ i ‘životinja’, želimo upotrebljavati dijadne, kao što su ‘dio od’, ‘tamniji od’, ‘veći od’ i ‘pored’; možda i trijadne i više. Također želimo predikaciju ovih poliadičnih izraza, barem u jedini: tako ‘Mama je veća od Fida’, ‘Fido je tamniji od mlijeka’. Također želimo

imati istinosne funkcije - 'ne', 'i', 'ili' - pomoću kojih se grade složene rečenice.

Daljnji skok naprijed, važan kao i predikacija, jeste odnosna zavisna rečenica. To je način razdvajanja onoga što rečenica govori o predmetu i pakiranje toga kao složenog općeg izraza. Ono što rečenica

Mont Blanc je viši od Matterhorna, ali Matterhorn je strmiji kaže da je Matterhorn upakovano je u odnosnu zavisnu rečenicu:

predmet koji nije tako visok kao Mont Blanc, ali je strmiji.

Prediciranje ovog Matterhornu vraća nas u stvari na izvornu rečenicu.

Gramatika odnosnih zavisnih rečenica može se pojednostavniti ponovnim ispisivanjem u idiom 'takav da':

predmet x takav da Mont Blanc je veći od x ali x je strmiji.

Time se zadržava redoslijed riječi u izvornoj rečenici. To 'x' je samo odnosna zamjenica napisana u matematičkom stilu. Možemo promijeniti slovo kako bismo izbjegli dvosmislenost u slučaju da je jedna odnosni član rečenice ugrađen u drugi.

Odnosna zavisna rečenica ne služi svrsi u singularnoj predikaciji, budući da nas takva predikacija samo vraća u rečenicu izvornog oblika. Gdje se ona isplati je u pluralnoj predikaciji. Bez odnosnih zavisnih rečenica upotreba predikacije u pluralu je pretrpana nedostatkom općih izraza. Još uvijek možemo reći 'Psi su životinje', a možda 'Mali psi su zabavne životinje', ali jedino s nastupanjem odnosnih zavisnih rečenica možemo težiti do takvih visina kao što je rečenica 'Sve što je spašeno od olupine pripada državi'. To se onda formulira kao:

predmeti x takvi da x je spašeno od olupine su predmeti x takvi da x pripadaju državi.

Općenito, gdje ' Fx ' i ' Gx ' stoje za bilo koje rečenice koje smo u poziciji da formuliramo oko x , odnosne zavisne rečenice otvaraju put predikaciji u pluralu:

Predmeti x takvi da Fx jesu predmeti x takvi da Gx .

Jednom kad imamo ta sredstva, imamo punu korist od univerzalne i egzistencijalne kvantifikacije. To je očigledno ako uzmemo u obzir da je ' $(x)Fx$ ' jednako ' (x) (ako ne Fx onda Fx)' i stoga:

Predmeti x takvi da ne Fx jesu predmeti x takvi da Fx .

Rekao sam da se može osjetiti da referencija nastaje sa predikacijom individualizirajućih riječi. Međutim, bolje je to vidjeti kao pojavljivanje kroz stupnjeve. Već na samom početku rečenice kao što su 'Fido' i 'Mlijeko', za razliku od 'Pada kiša' uče se povezivanjem s izrazito istak-

nutim dijelovima scene. Tipično je da je istaknutost inducirana pokazivanjem. Ovdje već, u selektivnosti isticanja, možda je prvi korak prema konačnom imenovanju 'Fido' i 'Mlijeko'. Predikacije kao što je 'Mlijeko je bijelo' dodatno pojačavaju ovaj zrak objektivne referencije, ovisno o tome kako se podudaraju s istaknutim obilježjima. Usporedite tako predikaciju 'Mlijeko je bijelo' s predikacijom 'Kada padne noć, svjetiljke su upaljene'. 'Kada' je ovdje poveznica usporediva s istinosnim funkcijama (funkcije istinosne vrijednosti); to se događa samo u slučaju izricanja permanentnih rečenica, a ne prigodnih rečenica kada se primjenjuju na prigodne rečenice. 'Mlijeko je bijelo' također se može promatrati kao permanentna rečenica sastavljena od prigodnih rečenica 'Mlijeko' i 'Bijelo', ali kaže više od 'Kada postoji mlijeko postoji i bijelo'; ona kaže 'Tamo gdje postoji mlijeko postoji i bijelo'. Koncentracija na poseban dio prizora je dakle dvostruko naglašena, te u tom smislu osjećam daljnje oglašavanje objektivne referencije.

Predikacija kao što je 'Mlijeko je bijelo' još uvijek daje mali razlog za imputiranje objektivne referencije. Kao što smo već primijetili, mogli bismo i dalje koristiti navodna imena kao što su prigodne rečenice i pustiti da predmeti izmaknu. Jedna konačna i popisana ontologija nije ontologija.

Predikacija individualizirajućih riječi, zatim, kao u 'Fido je pas', pojačava referenciju na dva načina. Koncentracija na poseban dio scene ovdje je još snažnije naglašena nego u 'Mlijeko je bijelo' jer se od Fida ne traži samo da bude sadržan u raspršenom dijelu svijeta koji se sastoji od psa; od njega se traži da ispuni jednu od svojih diskretnih tačkica (mrljica). I ono što još više govori, a već je navedeno, jeste da 'pas' nadilazi 'Fido' - Fido princip; psi su uglavnom bezimni.

Međutim, čak i u ovoj fazi referentni aparat i njegova ontologija su nejasni. Individuacija se zatamni tokom bilo kojeg značajnog vremenskog intervala. Stoga razmotrite pojam 'pas'. Prepoznali bismo bilo kojeg psa u njegovim ponavljanjima ako bismo u njemu primijetili neku posebnu osobinu; glupa životinja bi učinila isto. Prepoznamo Fida u njegovim pojavljivanjima u učenju prigodne rečenice 'Fido', baš kao što prepoznamo dodatno mlijeko i šećer u učenju riječi 'Mlijeko' i 'Šećer'. Čak i u odsutnosti karakterističnih crta ispravno ćemo spojiti trenutačne manifestacije kao stupnjeve istog psa sve dok nastavimo gledati. Međutim, nakon znatnog zastoja promatranja, pitanje identiteta nespecifičnih pasa jednostavno ne nastaje - ne na rudimentarnom stupnju učenja jezika. Jedva da ima smisla dok ne budemo u poziciji da kažemo takve stvari

kao što je to uopće da ako se *bilo koji* pas podvrgne takvom i takvom stanju, tada će se *isti* pas ponašati tako i tako. Ova vrsta generalnog govora o dugoročnoj uzročnosti postaje moguća samo s dolaskom kvantifikacije ili njenim ekvivalentom, relativnom rečenicom u predikaciji u množini. Takva je ovisnost individuacije, u vremenskoj dimenziji, od odnosnih zavisnih rečenica; i to samo s punom individuacijom gdje referencija u potpunosti postaje ono što jest.

S odnosnom zavisnom rečenicom u ruci, objektivna referencija je doista potpuno izražena. U relativnoj rečenici referentni kanal je relativna zamjenica 'to' ili 'koje', zajedno s njezinim recidivima pod krinkom 'ono', 'on', 'ona' i tako dalje. Organizirane simboličkom logikom, te zamjenice ustupaju mjesto vezanim varijablama kvantifikacije. Varijable se prostiru, kao što kažemo, nad svim predmetima; prihvaćaju sve predmete kao vrijednosti. Pretpostaviti predmete neke vrste znači uračunati predmete te vrste među vrijednosti naših varijabli.

II

Koje predmete onda pretpostavljamo? Svakako tijela. Pojava referencije obdabila je prigodne rečenice 'Pas' i 'Životinja' statusom općih pojmova koji označavaju tijela, a prigodne rečenice 'Fido' i 'Mama' sa statusom pojedinačnih pojmova koji označavaju tijela.

Možemo vidjeti koliko je prirodno to da su neke od prigodnih rečenica koje su se naučile ostenzivnim putem trebale biti takve da bi nagovijestile tijela, ako razmišljamo o socijalnom karakteru ostenzije. Dijete uči prigodnu rečenicu od majke dok gledaju prizor iz svojih personalnih tački gledanja, primajući pomalo različite prezentacije. Majka je u svom djetinjstvu naučila tu rečenicu na sličan način u različitim prilikama. Rečenica je stoga svestrano upotrebljiva i primjenjuje se bez obzira na kut posmatranja. Stoga su aspekti tijela u svoj njihovoj vizualnoj raznolikosti prirodno sakupljeni pod jednom jedinom prigodnom rečenicom, u konačnici u jednu samu oznaku.

Vidjeli smo kako će postvarivanje mlijeka, drva i drugih supstanci slijediti prirodno i doslovno sama tijela. Tijela su naši paradigmatički predmeti, ali analogija se brzo nastavlja dalje; i ne zaustavlja se sa supstancama. Gramatička analogija između općih izraza i singularnih izraza potiče nas da opći izraz tretiramo kao da je označio jedan pojedinačni predmet, te smo stoga sposobni pozicionirati područje predmeta za opće izraze za označavanje: područje svojstava, ili skupova. Što onda dovodi

do toga da s nominaliziranjem i glagola i odnosnih zavisnih rečenica naraste jedna nejasno raznolika i vrlo neuređena ontologija?

Ontologija običnog čovjeka je nejasna i neuređena na dva načina. Sadrži mnoge navodne predmete koji su nejasni ili neadekvatno definirani. Ali također, što je još značajnije, nejasna je u svom opsegu; čak ne možemo reći uopće koju od tih nejasnih stvari pripisati čovjekovoj ontologiji, koje stvari mu pripisati kao pretpostavljene. Trebamo li smatrati gramatiku odlučujućom? Da li svaka imenica zahtijeva neki niz denotata? Sigurno ne; nominaliziranje glagola često je samo stilska varijacija. Ali gdje možemo povući crtu?

To je pogrešno pitanje; nema crte za povlačenje. Tijela se pretpostavljaju, da; to su prije svega i ponajviše stvari. Iza njih slijedi niz opadajućih analogija. Različiti izrazi koriste se na više ili manje paralelne načine s upotrebom izraza za tijela, a smatra se da su odgovarajući predmeti više ili manje postavljeni, *pari passu*; ali nema svrhe pokušavati označiti ontološku granicu opadajućih paralelizama.

Moja poanta nije u tvrdnji da je običan jezik neuređen, premda jeste neuređen. Moramo prepoznati ovu gradaciju za ono što jest i prepoznati da ograđena ontologija nije baš implicitna u običnom jeziku. Ideja granice između bivanja i nebivanja je filozofska ideja, ideja tehničke znanosti u širem smislu. Znanstvenici i filozofi traže sveobuhvatan sistem svijeta, onaj koji je orijentiran na referenciju još čišću i potpuniju od običnog jezika. Ontološka briga nije ispravljanje laičke misli i prakse; ona je strana kulturi laika, iako je ona njezin izdanak.

Ako želimo, možemo povući eksplicitne ontološke linije. Možemo strogo organizirati svoju notaciju, priznajući samo opće i pojedinačne pojmove, predikaciju u jedini i množini, istinosne funkcije i mehanizam odnosnih zavisnih rečenica; *ili*, ekvivalentno i više umjetno, umjesto predikacije u množini i odnosnih zavisnih rečenica možemo priznati kvantifikaciju. Tada možemo reći da su pretpostavljeni predmeti vrijednosti varijabli ili zamjenica. Razni oblici izraza u običnom jeziku koji kao da pozivaju na nove vrste predmeta mogu nestati pod takvom regulacijom. Na drugim mjestima mogu se pojaviti nove ontičke obveze. Postoji prostor za izbor, a neko bira s obzirom na jednostavnost u cjelokupnom sistemu svijeta.

Više predmeta se traži, svakako, nego što su samo tijela i supstance. Trebamo sve vrste dijelova ili fragmenata supstanci. Zbog nedostatka odredivog mjesta zaustavljanja, prirodni tok u ovom trenutku jest priznati kao predmet materijalni sadržaj bilo kojeg dijela prostora-vre-

mena, ma kako bio nepravilan, diskontinuiran tako i heterogen. To je generalizacija primitivne i loše definirane kategorije tijela na ono što nazivam fizičkim predmetima.

Same supstance sada dolaze na svoje mjesto kao fizički predmeti. Mlijeko, ili drvo, ili šećer, diskontinuirani je četverodimenzionalni fizički predmet koji obuhvaća svo mlijeko, ili drvo, ili šećer ovog svijeta ikada.

Razlozi za uzimanje fizičkih predmeta tako prostorno-vremenski, i tretiranje vremena kao paralelno s prostorom, neodoljivi su i adekvatno zabilježeni na različitim mjestima.³ Pređimo preko njih i razmotrimo suprotstavljanje četverodimenzionalnom pogledu; jer to je kuriozitet koji je vrijedan razmatranja. Dio ovog suprotstavljanja je očigledno pogrešno tumačenje: shvaćanje da je vrijeme zaustavljeno, promjena uskraćena, a sve je vječno zamrznuto u četvrtoj dimenziji. To su sumnje nepotrebno nervoznih ljudi koji precjenjuju moć riječi. Vrijeme kao četvrta dimenzija je još uvijek vrijeme, a razlike duž četvrte dimenzije su još uvijek promjene; oni se samo tretiraju jednostavnije i učinkovitije nego što bi inače mogli biti.

Suprotstavljanje proizlazi i iz časne doktrine da sve izjave o budućnosti nemaju istinosnu vrijednost sada, jer neke od njih ostaju, do sada, kauzalno neodređene. Međutim, ako se pravilno gleda, determinizam je izvan smisla. Pitanje budućih istina stvar je verbalne udobnosti i jednako je neškodljivo kao i tautološki fatalizam Doris Day u pjesmi 'Che sarà sarà'.

Još jedno pitanje koje je slično povezano s determinizmom, pogrešno i notorno, jest sloboda volje. Poput Spinoze, Humea i mnogih drugih, djelo smatram slobodnim u onoj mjeri u kojoj su motivi ili nagoni agenta karika u njegovom uzročnom lancu. Ti motivi ili nagoni mogu sami biti jednako strogo određeni kao što želite.

Za mene je ideal čistog razloga da se podvrgnem determinizmu onoliko koliko mi kvantni fizičari dopuste. Ali postoje dobro znane poteškoće na putu rigorozne formulacije toga. Kada kažemo za neki događaj da je određen nekim sadašnjim događajem, mislimo li da postoji opći uvjet, istinski, ali možda nama nepoznat, čiji je antecedent oprimjeren aktualnim događajima i čiji se konsekvant pojavljuje u budućem predmetnom događaju? Bez nekih drastičnih ograničenja složenosti i vokabulara, tako definirani determinizam je prilično siguran da se svodi na 'Che sarà sarà' i u najboljem slučaju može pružiti odličnu ideju za neku

³ Npr. u mojoj knjizi *Word and Object*, str.170ff.

pjesmu. Ipak, ta ideja u svoj svojoj neodređenosti zadržava valjanost kao ideal razuma. Vrijedi kao opća odredba: potražite mehanizme.

Ovo je bilo poprilično raspršivanje, ili rasprostiranje, filozofske raznovrsnosti. Vratimo se sada našim kupusima, to jest, našim novim generaliziranim fizičkim predmetima. Jedna od prednosti koje generalizacija donosi jest umještanje događaja kao predmeta. Neka akcija ili transakcija može se identificirati s fizičkim predmetima koji se sastoje od vremenskog segmenta ili segmenata agenta ili agenata za vrijeme trajanja. Izražene su sumnje u ovaj pristup događajima, uz obrazloženje da se ne razlikuju dva čina koja se izvode istodobno, kao što je hodanje i žvakanje gume. Ali mislim da se sve razlike koje treba izvući mogu izvući, ipak, na razini općih pojmova. Nisu sve šetnje praćene žvakanjem gume, niti obrnuto, iako povremeno može to biti slučaj. Neke stvari mogu se reći o nekom činu jer se desio tokom šetnje, a različite stvari mogu se reći na osnovu toga da je riječ o žvakanju žvakaće gume, čak iako se to smatra jednim i istim događajem. S jedne strane postoje njegova kruralna (nožna) svojstva tog čina, a na drugoj maksilarna (čeljusna) svojstva.

Razlog zašto smo posebno zadovoljni umještanjem događaja kao predmeta je Davidsonova logika priloga,⁴ jer je, na moje zadovoljstvo, Davidson pokazao da je kvantifikacija događaja daleko i najbolji način pravljenja adverbijalnih konstrukcija.

Naš liberalni pojam fizičkih predmeta donosi važnu tačku o identitetu. Neki filozofi postavljaju zagonetke o tome što reći o osobnom identitetu u slučajevima podijeljene osobnosti ili u fantazijama o metempsihozi ili transplantaciji mozga. To nisu pitanja o prirodi identiteta. To su pitanja o tome kako najbolje možemo konstruirati izraz 'osoba'. Ponovno je prikazan primjer broda Tezeja, koji je malo po malo obnovljen sve dok nije ostao nijedan izvorni dio. Odlučimo li smatrati da je još uvijek isti brod, nije pitanje 'istog' nego 'broda'; pitanje kako izaberemo individualizirati taj izraz tokom vremena.

Svaki koherentan opći izraz ima svoje načelo individuacije, vlastiti kriterij identiteta među svojim denotatima. Često je načelo nejasno, kao što se pokazalo da je princip individualizacije osoba pomoću primjera znanstvene fantastike; a izraz je jednako nejasan kao i njegovo načelo individuacije.

Većina naših općih izraza individualizira razmatranjem kontinuiteta, jer kontinuitet pogoduje kauzalnim vezama. Ali čak i korisni izrazi,

⁴ 'The logical form of action sentences'.

utemeljeni u kontinuitetu, često se razlikuju u svojoj individualizaciji, kao svjedoci evolutivnog broda Tezeja, s jedne strane, i, s druge strane, njegove izvorne postupno raspršene supstance. Kontinuitet slijedi obje grane.

Sve je to trebalo biti jasno bez pomoći našeg liberalnog pojma fizičkog predmeta, ali ovaj pojam vodi stvar. Pokazuje kako bi bilo prazno pitati, izvan konteksta, je li su neki jučerašnji pogled na stvar i određeni pogled danas bili uvidi u istu stvar. Oni mogu ili ne moraju biti uvidi istog tijela, ali oni su sigurno bili uvidi iste stvari, istog fizičkog predmeta; jer sadržaj bilo kojeg dijela prostora-vremena, koliko god raznoliko raspršen u prostoru i vremenu taj dio bude, računa se kao fizički predmet.

Predsjednik ili predsjedništvo Sjedinjenih Država je jedan takav fizički predmet, iako ne tijelo. To je prostorno diskontinuirani predmet sastavljen od vremenskih segmenata, od kojih je svaki vremenski stupanj, i nekog ljudskog tijela. Cijela stvar ima svoj vremenski početak 1789. godine, kada je George Washington stupio na dužnost, a njegov kraj tek na konačnom preuzimanju, vrlo vjerojatno više od dva stoljeća kasnije. Još jedan sličan fizički predmet je Dalaj Lama, primjer koji je oživljen mitom o uzastopnoj reinkarnaciji. Ali mit je nepotreban.

Tijelo je posebna vrsta fizičkog predmeta, koji je grubo kontinuiran prostorno i prilično zrnast i koji naglo kontrastira s većinom njegove okoline i tokom vremena je individualiziran kontinuitetom pomaka, izobličenja i gubitka boje. To su nejasni kriteriji, pogotovo u pogledu molekularne teorije, koja uči da je granica čvrstog tijela slabo definirana i da kontinuitet čvrstog tijela samo tako izgleda a da je u suštini stvar stupnja.

Korak generalizacije iz tijela u fizički predmet slijedi prirodno, vidjeli smo, na postvarivanju dijelova stvari. To jednako prirodno slijedi po molekularnoj teoriji: ako je čak i čvrsta stvar difuzna, zašto se zaustaviti na tome?

Možemo biti sretni što se nećemo morati oslanjati na nejasne predstave o tijelu i supstanci, kao što bismo trebali učiniti ako su tijela i supstance naša cijela ontologija. Specifične individuate kao što su 'pas' ili 'stol' nastavljaju, poput 'tijela', da pate od nejasnoća na temelju mikrofizičkih granica njihovih denotata, kao i neodređenosti na samim rezultatima marginalnih denotata, kao što su improvizirani radni stolovi i udaljeni preci pasa; ali sve je to neodređenost samo klasifikacije, a ne postojanja. Sve varijante kvalificiraju se kao fizički objekti.

Fizički objekti u ovom velikodušnom smislu čine prilično raskošan univerzum, ali više se traži - osobito brojevi. Mjerenje je korisno u

kulinarstvu i trgovini, a u punini vremena se podiže u plemenitiju svrhu: formuliranje kvantitativnih zakona. To su uporišta znanstvene teorije⁵ i pozivaju se na sve resurse realnih brojeva. Dijagonale se pozivaju na iracionalne brojeve, kružnice se pozivaju na transcendentalne brojeve. Ne možemo se zadovoljiti niti s konstantama; moramo brojati brojeve. Prihvaćanje brojeva kao vrijednosti varijabli znači njihovo reificiranje i prepoznavanje brojeva kao njihovih imena; i to je potrebno radi općenitosti u našim kvantitativnim zakonima.

Mjere su se ponekad smatrale nečistim brojevima: devet milja, devet galona. Bolje je slijediti Carnapa⁶ u konstruiranju svake mjerne skale kao poliadičnog općeg pojma koji povezuje fizičke predmete s čistim brojevima. Tako 'galon xy ' znači da vjerojatno tekućina i možda raspršeni fizički objekt x iznosi y galona, a 'milje xyz ' znači da su fizički objekti x i y međusobno udaljeni z milja. Čisti brojevi, dakle, očito pripadaju našoj ontologiji.

I klase također, jer kad god brojimo stvari mjerimo klasu. Ako statistička općenitost o populacijama kvantificira broj ljudi, ona mora kvantificirati i klase čiji su to brojevi. Kvantifikacija klasa također se pojavljuje i na druge jednako neupadljive načine, kao što svjedoči poznata Fregeova definicija pretka u smislu roditelja: naši preci su članovi koje sadrži svaka klasa koja sadrži sebe i roditelje svojih članova.

Ponekad se u prirodnim znanostima izričito bavimo klasama, ili tako izgleda - osobito u taksonomiji. Čitamo da postoji više od četvrt milijuna vrsta tvrdokrilaca. Ovdje smo očito zabrinuti za četvrt milijuna klasa i , iznad njih, klasu svih tih klasa. Međutim, ovdje možemo ekonomisati. Umjesto da govorimo o vrstama u ovom kontekstu, možemo se snaći s dijadnim općim pojmom primjenjivim na tvrdokrilce: 'konspecifični'. Reći da postoji više od četvrt milijuna vrsta jednako je tvrdnji da postoji klasa od više od četvrt milijuna *tvrdokrilaca* od kojih nijedna nije konspecifična. Ovaj način još uvijek prenosi impresivne informacije i još uvijek zahtijeva postvarivanje velike klase, ali samo klase tvrdokrilaca, a ne klase klasa.

Ovaj način izbjegavanja klase razreda nije uvijek dostupan. Djelovao je ovdje jer se vrste međusobno isključuju.

Primjetite čisto pomoćnu ulogu klasa u sva tri primjera. U brojanju stvari više nas zanimaju stvari koje se broje nego njihove klase. U ge-

⁵ Vidi članak 18, ispod.

⁶ *Physikalische Begriffsbildung*.

nealoškom primjeru briga je za ljude, njihove roditelje i porijeklo; klase se uvode samo deriviranjem jednih iz drugih. U primjeru tvrdokrilaca, klase su bile doista otvorene - čak i neuobičajeno, tvrdio sam. Ali čak i tako, to je zbog interesa još uvijek strogo o tvrdokrilcima, a ne o klasama, da se kaže da postoji toliko mnogo vrsta. Tvrdnja nam govori da su tvrdokrilci vrlo diskriminirajući u svom parenju. Ona prenosi tu vrstu informacija, ali tačnije, i čini pomoćnu referencu na klase kao sredstvo za to. Ograničeni na fizičke objekte, iako su to naši interesi, pozivanje na klase može stoga biti instrument u ostvarivanju tih interesa. Matematiku općenito gledam na isti način, u odnosu prema prirodnim znanostima. No gledati na klase, brojeve i ostalo na ovaj instrumentalni način nije osporavanje njihovog reificiranja; to je samo da se objasni zašto.

III

Dakle mi pretpostavljamo apstraktne objekte pored i preko svih fizičkih predmeta. Da bismo bolje shvatili šta to znači, razmotrimo jednostavan slučaj: prirodne brojeve. Uvjeti koje trebamo nametnuti njima su jednostavni i malo ih je: trebamo pretpostaviti neki predmet kao prvi broj i operator koji daje jedinstveni novi broj kad god se primjenjuje na neki broj. Ukratko, treba nam napredovanje / progresija. Bilo koja progresija će djelovati, iz sljedećih razloga. Temeljna upotreba prirodnih brojeva je u mjerenju klasa: u tvrdnji da klasa ima n članova. Ostale ozbiljne upotrebe pokazuju da se mogu svesti na ovu uporabu. Ali svaka progresija će služiti *toj* svrsi; jer možemo reći da klasa ima n članova govoreći da su njezini članovi u korelaciji s članovima progresije do n - ne vodeći brigu o tome koja progresija može biti.

Postoje načini definiranja specifičnih progresija klasa, bez kraja. Kada osjetimo potrebu za prirodnim brojevima možemo jednostavno doprijeti do članova jedne od tih progresija umjesto njih - koja god da nam se nađe pri ruci. Obratno, na temelju prirodnih brojeva, moguće je uz pomoć klasa definirati omjere i iracionalne brojeve na dobro poznate načine. Na jednoj takvoj konstrukciji ispada da su to samo određene klase prirodnih brojeva. Dakle, kada osjećamo potrebu za omjerima i iracionalnim brojevima, možemo jednostavno dosegnuti odgovarajuće podklase jedne od progresija klasa. Ne trebamo govoriti o brojevima, iako je u praksi prikladno upotrebljavati numerički žargon.

Brojevi su, dakle, osim kao način govora, na tabli. Imamo fizičke predmete i imamo klase. Ne samo klase fizičkih predmeta, već i klase

klasa i tako dalje. Neki od tih viših nivoa potrebni su da obave posao brojeva i druga sredstva primijenjene matematike, a onda se pretpostavlja cijela hijerarhija samo ako nema prirodnog mjesta zaustavljanja.

Ali što su klase? Razmotrimo donji sloj, klase fizičkih predmeta. Svaka odnosna zavisna rečenica ili drugi opći pojam određuje klasu, klasu onih fizičkih predmeta kojim se taj pojam može doista priricati. Dva izraza određuju istu klasu fizičkih predmeta samo u slučaju da su pojmovi istiniti samo za iste fizičke predmete. Ipak, kompatibilno sa svim ovim možemo rekonstruirati svaku klasu sistematski kao njezinu nadopunu, a zatim nadoknaditi tu promjenu reinterpretrirajući da dijadski opći pojam ‘član od’ znači ono što je značilo ‘nije član od’. Učinci bi se poništili i niko nikad to ne bi znao.

Čini se da stoga vidimo duboku razliku između apstraktnih predmeta i konkretnih. Fizički predmet, kojeg neko osjeća, može biti fiksiran pokazivanjem - u mnogim slučajevima, u svakom slučaju, i to do priličnog stupnja. Ali uvjeren sam da je taj kontrast iluzoran.

Kao primjer, neka se opet razmotri moj liberalizirani pojam fizičkog predmeta kao materijalnog sadržaja bilo kojeg vremena, bilo kojeg dijela prostora-vremena. To je bilo intuitivno objašnjenje, s namjerom da se ne konkretizuje samo prostor-vrijeme. No mogli bismo isto tako konkretizirati ove dijelove prostora i vremena i tretirati ih umjesto fizičkih predmeta. Ili ih, uistinu, nazvati fizičkim predmetima. Što god se moglo reći sa starog stajališta može se parafrazirati kako bi odgovaralo novoj tački stajališta, bez utjecaja na strukturu znanstvene teorije ili na njezine veze s opservacijskim dokazima. Gdje god smo imali predikaciju ‘ x je P ’, koja je rečena za fizički predmet x , zapravo bismo pročitali ‘ x je vrijeme-mjesto od nekog P ’; stvarno bismo samo reinterpretrirali stari izraz ‘ P ’ kao ‘mjesto-vrijeme P -a’ i ništa nebi novo napisali.

Prostor uzet odvojeno, ili mjesto, kako god, je neodrživ pojam. Kad bi stvarno postojala mjesta, postojalo bi apsolutno mirovanje i apsolutno kretanje; jer bi promjena mjesta bila apsolutna. Međutim, nema takvog prigovora na mjesto-vrijeme ili prostor-vrijeme.

Ako prihvatimo redundantnu ontologiju koja sadrži i fizičke predmete i mjesta-vremena, onda ih možemo proglasiti različitim; ali čak i tada, ako promijenimo fizičke predmete s njihovim mjestima-vremenima i onda nadoknadimo reinterpretracijom dijadnog općeg pojma ‘je materijalni sadržaj od’ u značenju ‘je mjesto-vrijeme od’ i obrnuto, niko ne može reći razliku. Ili bismo mogli odabrati bilo koju interpretaciju nepriistrasno ako bismo prevodili s nekog nepovezanog jezika.

Ovi posljednji primjeri su neprirodni, jer djeluju samo ako su prazna mjesta-vremena odbačena i samo puna se priznaju kao vrijednosti varijabli. Kad bismo ozbiljno rekonstruirali fizičke predmete kao mjesta-vremena, sigurno bismo povećali naš univerzum tako da uključimo one prazne i tako stekli jednostavnost kontinuiranog sistema koordinata.

Ova promjena u ontologiji, napuštanje fizičkih predmeta u korist čistog prostor-vrijeme, dokazuje da postoji više nego izmišljeni primjer. Elementarne čestice su se alarmantno kolebale kako fizika napreduje. Nastaju situacije koje neobično izazivaju individualnost čestice, ne samo tokom protoka vremena, već čak i u jednom trenutku. Teorija polja u kojoj se stanja pripisuju izravno mjestima-vremenima može dobro predstaviti bolju sliku i neki fizičari misle da ona to čini.

U ovom trenutku sugerira se daljnji transfer ontologije: možemo prostorno-vremenske regije odbaciti u korist odgovarajućih klasa četverostrukih brojeva prema proizvoljno usvojenom sistemu koordinata. Ostaje nam samo ontologija čiste teorije skupova, budući da se brojevi i njihovo četverostručenje mogu modelirati unutar nje. Više nema fizičkih predmeta koji bi mogli služiti kao pojedinačnosti kao temelj hijerarhijske klasa, ali nema štete u tome. Uobičajena praksa u današnjoj teoriji skupova je da počne samo s nultom klasom, da formira njezinu jediničnu klasu, i tako dalje, stvarajući tako beskonačnu množinu klasa, iz kojih se može generirati uobičajena bujnost daljnjih beskonačnosti.

Možemo se protiviti identificiranju svijeta s rezultatom tako proizvoljno odabranog sistema koordinata. S druge strane, to se može opravdati time da se u zakonima istinske teorijske fizike neće pojaviti numerički specifične koordinate, zahvaljujući samoj samovolji koordinata. Specifičnost koordinata pokazivala bi se tek kad se spustimo na grublja pitanja astronomije, geografije, geologije i povijesti, a ovdje je to možda i prikladno.

Sada smo pogledali tri slučaja u kojima interpretiramo ili reinterpetiramo jednu domenu predmeta identificirajući je s dijelom druge domene. U prvom primjeru, brojevi su identificirani s nekim klasama na ovaj ili onaj način. U drugom primjeru, fizički predmeti identificirani su s nekim od mjesta-vremena, i to onim punima. U trećem primjeru, mjesta-vremena su identificirana s nekom od klasa, naime, klasom četverostrukih brojeva. U svakom takvom slučaju dobiva se jednostavnost, ako smo najprije bili opterećeni dvjema domenama.

Postoji i četvrti primjer iste stvari koji vrijedi spomenuti, jer se

odnosi na dugo raspravljani dualizam uma i tijela. Jedva mi je potrebno reći da je dualizam neprivačlan. Ako su um i tijelo u interakciji, mi smo na gubitku za prihvatljiv mehanizam svrhe. Također smo suočeni s melankoličnom službom fizičara koji govore iz njihovih dragocjenih zakona o očuvanju. S druge strane, aseptički dualistički paralelizam je monumentalno redundantan, spomenik svemu što je William Ockham tako čestito osudio. Ali sada se lako vidi da se dualizam sa ili bez interakcije reducira na fizički monizam, osim ako se ne pretpostave bestjelesni duhovi. Jer dualist koji odbacuje bestjelesne duhove mora se složiti da za svako stanje uma postoji egzaktno konkurentno i istodobno lako određivo stanje pratećeg tijela. Svakako ga je lako odrediti; tjelesno stanje je određivo jednostavno kao stanje pratećeg uma koje je u tom mentalnom stanju. Ali onda se možemo potpuno zadovoljiti tjelesnim stanjima, zaobilazeći mentalna stanja u izrazima u kojima sam ih naveo. Možemo samo reinterpretirati mentalističke izraze kao označavanje tih koreliranih tjelesnih stanja i ko će znati razliku?

Ta reinterpretacija mentalističkih izraza podsjeća na postupanje s događajima koje sam ranije predložio, a to otvara isto pitanje diskriminacije istodobnih događaja. Ali bih samo predložio odgovor koji sam dao tada.

Smatram očiglednim da ovdje nema inverzne opcije, nema nade za održavanje mentalnog monizma dodjeljivanjem mentalnih stanja svim stanjima fizičkih objekata.

Ova četiri slučaja reduktivne reinterpretacije su zadovoljavajuća, što nam omogućuje da se riješimo jedne od dvije domene i da ostanemo samo s drugom. Ali drugu vrstu reinterpretacije smatram jednako poučnom, onom vrstom u kojoj ne štedimo ništa, nego samo mijenjamo ili izgleda kao da mijenjamo naše predmete, a da ne ometamo ni strukturu ni empirijsku podršku znanstvene teorije. Sve što je potrebno u oba slučaja, očito, je pravilo prema kojem je svakom od starih predmeta dodijeljen jedinstveni predmet navodno nove vrste. Takvo pravilo nazivam proxy funkcijom. Zatim, umjesto predikacije općeg izraza ' P ' nekom starom predmetu x , govoreći da x je P , reinterpretiramo x kao novi predmet i kažemo da je to f od P , gdje ' f ' izražava proxy funkciju. Umjesto da kažemo da x je pas, kažemo da je x permanentna linija prostora-vremena koju pas zauzima. Ili, zapravo, samo se pridržavamo starog izraza ' P ', ' pas ', i reinterpretiramo ga kao ' f od P ', 'mjesto-vrijeme psa'. To je strategija koju smo vidjeli u raznim primjerima.

Očigledna promjena je dvostruka i široka. Izvorni predmeti su za-

mijenjeni i reinterpetirani su opći uvjeti. Došlo je do revizije ontologije s jedne strane i ideologije, da tako kažemo, s druge strane; one idu zajedno. Međutim, verbalno se ponašanje nastavlja nesmetano, opravdano istim opažanjima kao i prije i izazvano istim opažanjima. Ništa se stvarno nije promijenilo.

Zaključak koji izvlačim je nedokučivost referencije.

Reći o kojim predmetima neko govori znači reći ništa više nego samo kako mi predlažemo da prevedemo njegove izraze u naše; slobodni smo da variramo odluku s proxy funkcijom. Usvojenim prijevodom uhvaćena je slobodno lebdeća referencija tuđih izraza samo u odnosu na slobodno lebdeću referenciju naših vlastitih izraza, njihovim povezivanjem.

Poanta nije u tome da se mi sami uzalud bavimo privezivanjem izraza. Boraveći na palubi našeg vlastitog jezika i ne ljuljajući čamac, čvrsto se držimo na njemu i sve je dobro; 'zec' označava zečeve, i nema smisla pitati 'U kojem su 'Zečevi' smislu 'zec'?'. Referencija je nedokučiva ako, ljuljajući čamac, razmatramo permutacijsko mapiranje našeg jezika na sebe samog, ili ako napravimo prijevod.

Struktura je važna za teoriju, a ne za izbor njezinih predmeta. F. P. Ramsey je dokazivao ovu stvar prije pedeset godina, raspravljajući naširoko, i na nejasan način to je bila stalna tema i u Russellovoj knjizi *Analysis of Matter*. Ali Ramsey i Russell govorili su samo o onome što su nazvali teoretskim predmetima, za razliku od vidljivih predmeta.

Širim doktrinu na predmete općenito, jer sve predmete vidim kao teoretske. To je posljedica ozbiljnog shvaćanja uvida koji sam pratio od Benthama - naime, semantički primat rečenica. Riječ je o prigodnim rečenicama, a ne izrazima, koje treba gledati kao uvjetovane stimulacijama. Čak su i naši primordijalni predmeti, tijela, već teoretski - najočiglednije tako kad gledamo na njihovu individuaciju protokom vremena. Da li ćemo sljedeći put naići na istu jabuku ili samo još jednu njoj sličnu, shvatamo, ako uopće, zaključivanjem iz mreže hipoteza koje smo malo po malo internalizirali u procesu stjecanja nevidljive nadgradnje našeg jezika.

Riječ je o prigodnim rečenicama koje izvještavaju o opažanjima na kojima počiva znanost. Znanstveni rezultat je isto tako dat u rečenicama: istinite rečenice, nadamo se, su istine o prirodi. Predmeti, ili vrijednosti varijabli, služe samo kao pokazatelji na putu, a mi ih možemo permutirati ili zamijeniti onako kako želimo dokle god se zadržava struktura od rečenice do rečenice. Znanstveni sistem, ontologija i sve drugo,

je konceptualni most našeg vlastitog stvaranja, koje povezuje čulnu stimulaciju sa čulnom stimulacijom. Ponavljam ono što sam rekao na početku.

Ali na početku sam također izrazio svoje nepokolebljivo vjerovanje u vanjske stvari - ljude, nervne završetke, štapove, kamenje. To ponovo potvrđujem. Vjerujem također, ako i jesu nešto manje čvrsto, u atome, elektrone i u klase. Kako se sada sav taj robusni realizam može pomiriti sa sterilnom scenom koju upravo opisujem? Odgovor je naturalizam: spoznaja da se unutar same znanosti, a ne u nekoj prethodnoj filozofiji, treba identificirati i opisati stvarnost.

Semantička razmatranja koja su, čini se, potkopavala sve to, nisu se bavila procjenom stvarnosti, nego analizom metode i dokaza. Oni ne pripadaju ontologiji nego metodologiji ontologije, a time i epistemologiji. Ta su razmišljanja pokazala da bih zaista mogao okrenuti leđa mojim vanjskim stvarima i klasama i primjenjivati *proxy* funkcije na nešto čudno i različito, a da pri tome ne činim nasilje nad bilo kojim dokazima. No, sve pripisivanje stvarnosti mora doći prije iz nečije unutarnje teorije svijeta; u suprotnom je nekoherentno.

Moj metodološki govor o *proxy* funkcijama i nedokučivosti referencije mora se smatrati i kao naturalistički; on također nije dio prve filozofije prije znanosti. Postavljanje je još uvijek fizički svijet, viđen u smislu globalne znanosti na koju se, uz manje varijacije, svi obvezujemo. Usred svega toga postoje naši senzorni receptori i tijela u blizini i daleko čija emanacija udara u naše receptore. Epistemologija, za mene, ili ono što joj je najbliže, je proučavanje kako smo mi životinje mogle izmisliti upravo tu znanost, s obzirom samo na to da je riječ o nečistom neuronskom inputu. Upravo ova studija otkriva da bi pomjeranja naše ontologije kroz *proxy* funkcije mogla biti mjerena do tog neuronskog inputa ne manje vjerno. Prepoznati to ne znači odbaciti ontologiju u kojoj je došlo do priznanja.

Mi *možemo* to odbaciti. Slobodni smo se prebaciti, bez ikakvog nasilja. Ako se prebacimo, onda je i ova epistemološka primjedba također podvrgnuta odgovarajućoj reinterpetaciji; nervni završeci i druge stvari ustupaju mjesto odgovarajućim zastupnicima, opet bez natezanja bilo kakvih dokaza. Ali zabuna je pretpostaviti da možemo stajati podalje i prepoznati sve alternativne ontologije koje su istinite na nekoliko načina, a svi predviđeni svjetovi kao stvarni. To je zbrka istine s dokaznom podrškom. Istina je imanentna i nema veće. Moramo govoriti iz neke teorije, iako su sve različite.

Transcendentalni argument, ili ono što se želi smatrati prvom filozofijom, ima tendenciju da uglavnom preuzme taj status imanentne epistemologije u onoj mjeri u kojoj to uspijem smisliti. Ono što isparava je transcendentalno pitanje stvarnosti vanjskog svijeta - pitanje je li naša znanost ili koliko daleko mjeri od *Ding an sich*.

Naša znanstvena teorija doista može poći po zlu, i to na poznati način: kroz neuspjeh predviđenog opažanja. Ali što ako smo, sretno i nepoznato, postigli teoriju koja je u skladu sa svim mogućim opažanjima, prošlim i budućim? U kojem smislu se može reći da svijet odstupa od onoga što teorija tvrdi? Očito ni u jednom, čak i ako nekako možemo smisliti izraz 'svako moguće opažanje'. Naša cjelokupna znanstvena teorija zahtijeva od svijeta samo da je tako strukturirana da osigurava sekvence stimulacije koje nam naša teorija daje za očekivati. Konkretniji zahtjevi su prazni, što se tiče slobode *proxy* funkcije.

Radikalni skepticizam proizlazi iz vrste zbrke na koju sam aludirao, ali nije sama po sebi nedosljedna. Znanost je ranjiva na iluziju o njenom vlastitom izgledu, što s naizgled savijenim štapovima u vodi i slično, a skeptik može smatrati samo pretjeranim reagiranjem kad odbacuje znanost preko palube. Iskustvo bi ipak moglo potrajati, što bi opravdalo njegove sumnje o vanjskim predmetima. Naš uspjeh u predviđanju opažanja može oštro pasti, a istodobno s tim možemo početi biti donekle uspješni u predviđanju snova ili sanjarenja. U tom trenutku možemo opravdano sumnjati u našu teoriju prirode u čak prilično širokim obrisima. Ali naše bi sumnje i dalje bile imanentne i sa dijelom znanstvenog nastojanja.

Moj stav prema projektu racionalne rekonstrukcije svijeta iz osjetljivih podataka je slično prirodan. Projekt ne smatram nekoherentnim, iako je njegova motivacija u nekim slučajevima zbunjena. Ja to vidim kao projekt postavljanja područja entiteta koji su blisko povezani sa stimulacijom čulnih površina, a zatim, uz pomoć možda pomoćnog područja entiteta u teoriji skupova, napredujući uz pomoć tekstualne definicije za konstruiranje jezika primjerenog prirodnim znanostima. To je privlačna ideja, jer bi znanstveni diskurs dovela do mnogo eksplicitnijeg i sustavnijeg odnosa prema svojim opservacijskim kontrolnim tačkama. Moja jedina rezerva je da sam uvjeren, nažalost, da se to ne može učiniti.

Još jedna zamisao koju bih se trudio spasiti od ponora transcendentalnog je pojam činjenice. Mjesto gdje se taj pojam dokazuje relevantnim u vezi je s mojom doktrinom neodređenosti prijevoda. Tvrdio sam da dva sukobljena priručnika za prevođenje mogu oba opravdati sve raspoložive dispozicije do ponašanja i da u takvom slučaju ne postoji či-

njenica o tome koji je priručnik ispravan. Intendirani pojam činjenice nije transcendentalan, ili ipak epistemološki, čak nije pitanje dokaza; on je ontološki, pitanje stvarnosti, i prirodno se uzima u našu znanstvenu teoriju svijeta. Pretpostavimo, da učinimo stvari životnijim, da se još uvijek slažemo s fizikom elementarnih čestica i prepoznavanjem desetak osnovnih stanja i odnosa u kojima mogu stajati. Kada kažem da to nije pitanje činjenica, u pogledu, recimo, dva suparnička priručnika za prevođenje, mislim na to da su oba priručnika kompatibilna sa svim istim distribucijama stanja i odnosa oko elementarnih čestica. Jednom riječju, oni su fizički ekvivalentni. Nepotrebno je reći da ne postoji pretpostavka da možemo biti u stanju razlučiti relevantne raspodjele mikrofizičkih stanja i odnosa. Govorim o fizičkom stanju, a ne o empirijskom kriteriju.

To je u istom smislu kao što kažem da nije pitanje činjenice da tumačimo ontologiju bilo kojeg čovjeka na jedan način ili, preko proxy funkcija, na drugi način. Svakog čovjeka, to jest, osim nas samih. I mi možemo prebaciti našu vlastitu ontologiju i bez činjenja nasilja prema bilo kojem dokazu, ali pri tome prelazimo s naših elementarnih čestica na neki način zastupnika i tako reinterpreteramo naš standard onoga što se smatra činjenicom. Činjeničnost, poput gravitacije i električnog naboja, unutar je naše teorije prirode.

Preveo s engleskog jezika: Nijaz Ibrulj